

HALLINTOVALIOKUNNAN LAUSUNTO 40/2004 vp

Valtioneuvoston selvitys maahanmuuttajien kotouttamista koskevista yhteisistä peruseriaateista Euroopan unionissa

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Suuri valiokunta on 27 päivänä lokakuuta 2004 lähettänyt valtioneuvoston selvityksen maahanmuuttajien kotouttamista koskevista yhteisistä peruseriaateista Euroopan unionissa (E 111/2004 vp) hallintovaliokunnalle mahdollisia toimenpiteitä varten.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- erikoissuunnittelija Meri-Sisko Eskola, työministeriö
- hallitusneuvos Eero Koskenniemi, sisäasiainministeriö
- maahanmuuttoasiain koordinaattori Anu Wikman-Immonen, Suomen Kuntaliitto.

VALTIONEUVOSTON SELVITYS

Ehdotuksen pääasiallinen sisältö

Maahanmuuttajien kotouttamista koskevien peruseriaatteiden on tarkoitus muodostaa eurooppalaiset puitteet maahanmuuttajien kotouttamiselle. Periaatteet puheenjohtajavaltion ehdotuksen mukaan ovat:

1. Kotoutuminen on maahanmuuttajia ja jäsenvaltioiden kansalaisia koskeva tehokas kaksisuuntainen yhteinen sopeutumisprosessi.
2. Kotoutuminen tarkoittaa Euroopan unionin perusarvojen kunnioittamista.
3. Työllistyminen on oleellinen osa kotoutumista pyrittäessä yhdenvertaiseen osallistumiseen.
4. Perustiedot yhteiskunnasta, kielestä, historiasta ja yhteiskunnan säännöistä ovat välttämättömiä. On oleellista, että maahanmuuttajille

turvataan mahdollisuus hankkia nämä perustiedot.

5. Koulutuksen järjestäminen maahanmuuttajille on ratkaisevaa, ja erityisesti toiselle sukupolvelle, jotta he voisivat onnistua ja osallistua täysipainoisesti yhteiskunnan toimintaan.

6. Tehokas kotouttaminen vaatii tasavertaiset oikeudet kantaväestön kanssa, ja oikeuksia on sovellettava syrjimättömästi.

7. Maahanmuuttajien ja kantaväestön vuorovaikutus on oleellista tehokkaan kotoutumisen kannalta. Syrjinnän ehkäisy ja yhteistoiminta, valistus maahanmuuttajista ja maahanmuuttajien kulttuureista sekä virikkeellinen ympäristö edistää maahanmuuttajien ja kantaväestön vuorovaikutusta.

8. Euroopan unionin perusoikeuskirjassa taataan erilaisten kulttuurien ja uskontojen harjoittaminen edellyttäen, että nämä käytännöt ei-

vät ole ristiriidassa eurooppalaisten loukkaamattomien oikeuksien kanssa.

9. Maahanmuuttajien osallistuminen demokraattisiin prosesseihin ja heihin vaikuttavien politiikkojen muotoiluun edistää maahanmuuttajien kotoutumista.

10. On välttämätöntä, että kaikki hallinnonalat ja -tasot käsittelevät maahanmuuttajien kotouttamista päätöksenteossa, toimeenpanossa ja seurannassa.

11. Selkeiden tavoitteiden, mittareiden ja seurantajärjestelmien kehittäminen on välttämätöntä, jotta voidaan kehittää politiikkoja, arvioida kotouttamisprosesseja ja mahdollistaa tehokkaampi tietojen vaihto.

Oikeus- ja sisäasiainneuvosto on hyväksynyt periaatteet eräin tarkistuksin kokouksessaan 19.11.2004. Periaatteet ovat osa Eurooppa-neuvoston päätelmiä, jotka on tarkoitettu hyväksyä 16.—17.12.2004 kokoontuvassa Eurooppa-neuvostossa.

Valtioneuvoston kanta

Suomi pitää hyödyllisenä yhteisten eurooppalaisten periaatteiden kehittämistä. Suomi toteaa kuitenkin, että maahanmuuttajien kotoutuminen kuuluu kansallisen päätöksenteon piiriin. Kotouttamiseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet riippuvat jäsenvaltion sosiaalisesta, taloudellisesta ja poliittisesta rakenteesta sekä maahanmuuton luonteesta ja rakenteesta. Käytännössä maahanmuuttajien kotoutumista koskevien periaatteiden ja arviointivälineiden tulisi olla kansallisia myös siksi, että eri jäsenvaltiot ovat hyvin erilaisessa vaiheessa sekä maahanmuuton että maahanmuuttajien kotoutumisen suhteen.

Suomi pitää sinänsä puheenjohtajavaltion esittämiä periaatteita asianmukaisina. Niissä on otettu huomioon se, että kotoutuminen on vastavuoroinen prosessi, jossa sekä maahanmuuttajalla sekä erityisesti vastaanottavalla yhteiskunnalla on vastuuta. Periaatteissa voitaisiin kiinnittää huomiota myös kansalaisjärjestöjen sekä työnantaja- ja työntekijäjärjestöjen rooliin maahanmuuttajien kotouttamisessa.

Suomi pitää perusteltuna, että kotoutuminen merkitsee eurooppalaisten perusarvojen kunnioittamista. Eurooppalaisten perusarvojen kunnioittaminen ei saisi kuitenkaan merkitä sitä, että maahanmuuttajien tulee sopeutua ja käyttäytyä tarkasti siten kuin kaikkien isäntämaan kansalaisten odotetaan käyttäytyvän. Tällainen vaatimus saattaa johtaa syrjintään ja kulttuuriin konflikteihin. Yhteiskunnan arvojen hyväksyminen ja noudattaminen on onnistuneen kotoutumisprosessin tulos. Kansallinen lainsäädäntö muodostaa ne perusarvot, joita kaikkien jäsenvaltioiden asukkaiden tulee noudattaa.

Suomi pitää tärkeänä periaatteissa vahvistettua näkemystä työllistymisen keskeisestä merkityksestä kotoutumiselle. Tässä yhteydessä olisi tarpeen kiinnittää huomiota myös naisten ja miesten erilaisiin kotoutumistarpeisiin sekä naisten ja miesten tasa-arvoon ja syrjimättömyyteen. Suomi korostaa lisäksi, että periaatteissa tulisi kiinnittää laajemmin huomiota (työelämän ulkopuolella olevien) naisten, nuorten ja lasten kotoutumistarpeisiin.

Suomi toivoo, että maahanmuuttajien kotoutuminen järjestetään siten, että he voivat säilyttää omaa kieltä ja kulttuuriaan. Suomessa kotoutumisella tarkoitetaan maahanmuuttajan yksilöllistä kehitystä tavoitteena osallistua työelämään ja yhteiskunnan toimintaan samalla omaa kieltään ja kulttuuriaan säilyttäen.

Suomi korostaa vielä maahanmuuttajien mahdollisuutta hyödyntää kotimaassaan hankkimiin tietoihin ja taitoihin, vaikka tämä asia osittain näkyykin periaatteiden selitysteksteissä, ja maahanmuuttajan mahdollisuutta hyödyntää koti- tai lähtömaassa hankittua koulutusta ja työkokemusta. Kotoutumista voidaan edistää huolehtimalla siitä, että maahanmuuttajilla on mahdollisuus kouluttautua uudessa kotimaassaan.

Puheenjohtajavaltion esityksen mukaan kotoutumisen tulisi koskea erilaisia ryhmiä esimerkiksi tilapäisiä työntekijöitä, pysyviä asukkaita, maahanmuuttajien lapsia, pysyviä vähemmistöjä, korkeasti koulutettuja pakolaisia ja yksilöitä, joilla on vähän tai ei ollenkaan koulutusta.

Suomi toteaa, että vain joitakin periaatteita voidaan soveltaa kaikkiin edellä mainittuihin

ryhmiin. Esimerkiksi Suomessa tilapäisten työntekijöiden oikeudellinen asema eroaa olennaisesti jäsenvaltiossa asuvan maahanmuuttajan asemasta.

Kotouttamispolitiikan lähtökohta on syrjimättömyys ja hyvät etniset suhteet sekä sukupuolten tasa-arvo.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Valiokunta pitää maahanmuuttajien kotouttamista koskevien yhteisten eurooppalaisten periaatteiden kehittämistä lähtökohtaisesti myönteisenä. Esimerkiksi jäsenmaiden nykyisten yhteistyöverkostojen piirissä tapahtuva tietojen ja kokemusten vaihto on koettu hyödylliseksi. Valiokunta kuitenkin tähdentää valtioneuvoston tavoin, että maahanmuuttajien kotouttaminen kuuluu kansallisen päätöksenteon piiriin. Kotouttamiseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet riippuvat muun muassa jäsenvaltion sosiaalisesta, taloudellisesta ja poliittisesta rakenteesta. Jäsenvaltiot ovat myös erilaisissa vaiheissa sekä maahanmuuton että maahanmuuttajien kotoutumisen suhteen. Kotouttamista tukevien toimenpiteiden järjestäminen riippuu jäsenvaltion palvelurakenteesta, maahanmuuttajan maahantulon perusteesta sekä maahanmuuttajan omista tarpeista. Tärkeää on myös, että toiminnalle varataan asianmukaiset voimavarat.

Valiokunta on tarkastellut kotouttamiseen liittyviä kysymyksiä kansallisessa viitekehyksessä mietinnössään kotouttamislain toimeenpanosta annetusta valtioneuvoston selonteosta (HaVM 20/2002 vp — VNS 5/2002 vp).

Valiokunta korostaa kotouttamisen yhteydessä kokonaisvaltaista lähestymistapaa. Maahanmuutto- ja kotouttamiskysymyksillä on yhteys keskenään, ja niitä tuleekin valiokunnan näkemyksen mukaan käsitellä toistensa yhteydessä ja myös yhdessä muiden politiikkalohkojen kanssa. Onnistuneessa kotouttamisessa on tärkeää avoin, läpinäkyvä ja säännöllinen vuoropuhelu järjestöjen ja kansalaisyhteiskunnan kanssa. On myös tärkeää, että periaatteissa korostetaan kotouttamista vuorovaikutteisena prosessina, jossa vastuuta on sekä vastaanottavalla yhteiskunnalla että myös maahanmuuttajalla itsellään.

Valiokunta pitää valtioneuvoston tavoin perusteltuna sitä lähtökohtaa, että kotoutuminen merkitsee eurooppalaisten perusarvojen kunnioittamista maahanmuuttajan omaa kieltä ja kulttuuria kuitenkin unohtamatta. Samalla tulee kiinnittää huomiota myös antisemitismiin, rasismiin ja muukalaisvihan vastustamiseen. Onnistunut kotoutuminen muun muassa ehkäisee syrjäytymistä, lisää sosiaalista yhteenkuuluvuutta sekä vahvistaa turvallisuuden tuntua ja kulttuurista monimuotoisuutta.

Valiokunta korostaa kielitaitoa, yhteiskunnallisiin tietoihin perehtymistä sekä arkielämän tietojen ja taitojen hankkimista kotoutumisen tärkeinä edellytyksinä. Valiokunta tähdentää myös työelämän ulkopuolella olevien, kuten esimerkiksi kotona olevien naisten, lasten ja vanhusien, kotoutumisen tukemista.

Työllistymisellä on keskeinen merkitys kotoutumiselle. Valiokunta korostaa, että maahanmuuttajan kotoutumista edistää mahdollisuus työllistyä koulutustaan vastaaviin töihin. Tämä motivoi maahanmuuttajaa sitoutumaan kotoutumiseen sekä hankkimaan tarvittavan kielitaidon. Kaikilla maahanmuuttajilla ei kuitenkaan ole valmista koulutustaustaa tai hankittua ammatia. Valiokunnan mielestä on tärkeää huolehtia siitä, että maahanmuuttajalla on mahdollisuus kouluttautua uudessa kotimaassaan.

Valiokunnan näkemyksen mukaan oikeus- ja sisäasiainneuvostossa hyväksytyt periaatteet ovat Suomen kannalta hyväksyttävissä.

Lausunto

Lausuntonaan hallintovaliokunta ilmoittaa,

että valiokunta yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan.

HaVL 40/2004 vp — E 111/2004 vp

Helsingissä 14 päivänä joulukuuta 2004

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Matti Väistö /kesk	Lauri Kähkönen /sd
vpj.	Veijo Puhjo /vas	Kari Kärkkäinen /kd
jäs.	Sirpa Asko-Seljavaara /kok	Lauri Oinonen /kesk
	Nils-Anders Granvik /r	Heli Paasio /sd
	Lasse Hautala /kesk	Satu Taiveaho /sd
	Rakel Hiltunen /sd	Tapani Tölli /kesk
	Hannu Hoskonen /kesk	Ahti Vielma /kok
	Esko Kurvinen /kok	Tuula Väättäin /sd.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Minna-Liisa Rinne.